

LÁTÓHATÁR

Máthé Nóra

LÉTLÉNYEK A CSENDES-ÓCEÁN KÉT PARTJÁN

RUTH OZEKI: *A TALE FOR THE TIME BEING*. VIKING,
NEW YORK, 2013.

Az amerikai irodalom egyik sajátossága, hogy sokszor szétfeszíti a nemzeti határokat, mivel a nemzeti hovatartozás sztereotípiái nem elegendők ahhoz, hogy az úgynevezett „bevándorlók nemzetét” jellemezzék. Amerika egyrészt a multikulturalizmus és a sokféleség jelképe, ugyanakkor küzd a másság ellen. A sztereotipikus amerikai figurát nehéz megragadni. Olyan, mint az olasz bevándorlók New York-i leszármazottja, vagy inkább a déli cowboyra gondolunk? A gazdag külvárosok nyugodt élete vagy a hollywoodi csillogás mutatja be reálisan ezt az országot? Mekkora hatása van a különböző bevándorlók kultúrájának az ott élő emberekre? A kulturális asszimiláció és transzfer működésének megragadása jellemzi Ruth Ozeki *A Tale for the Time Being* (2013) kötetét is. Ozeki a nemzeti identitás koncepcióját megkérdőjelezve mutatja be a főszereplőt egy metatextuális, több szövegtípusból építkező regényben.

„Szia! A nevem Nao, és én egy létlény vagyok.” Ezzel a köszöntéssel indít a regény, melynek első szövegtípusa a napló. Nao Yasutani egy tinédzser lány, akinek a naplóját egy Hello Kitty uzsonnás dobozban, további személyes tárgyakkal és levelekkel együtt partra veti a Csendes-óceán Brit Columbia egy kis szigetén. Ezt a csomagot Ruth találja meg, a róla szóló részek egyes szám, harmadik személyben, Nao bejegyzései közé ékelve jelennek meg a regényben. A regényszereplő Ruthról szóló részletek autobiografikusak: a regényszerző Ruth Ozeki japán–amerikai író és filmrendező, Connecticutban született, gyakorló zen buddhista pap, aki New Yorkból Kanadába költözött a férjével és az Alzheimer-kórral küzdő édesanyjával,

hogy meg tudják engedni maguknak az egészségügyi ellátást. A regényben szereplő Ruthról hasonló információkat tud meg az olvasó. A továbbiakban Ruth névvel a szereplőt említem, Ozeki névvel pedig *A Tale for the Time Being* szerzőjét.

Bár nem egy helyen és nem egy időben élnek, Nao élete beágyazódik Ruth mindennapjaiba. Míg a diáklány napjai kaotikusak, az író monoton, nyugodt életmódot folytat a kis kanadai szigeten. Az olvasó csak olyan ütemben tud meg többet Nao életéről, amelyet Ruth megenged. Nao Yasutani Japánban született, de az élete nagy részét Amerikában töltötte. A lány édesapja, Haruki Yasutani egy amerikai videojáték-fejlesztő cégnél dolgozott. A Dotkomlufi¹ kipukkanását követően Haruki elvesztette az állását, új munkahelyet nem talált, így nem tudta a zöldkártyáját megújítani, néhány rossz befektetés pedig a család megtakarított pénzét is felemésztette. Ezért a Yasutani család kénytelen volt hazaköltözni Tokióba és ott újrakezdeni az életüket. Nao, akinek emlékei sincsenek Japánról, nehezen illeszkedik be, kegyetlen bullying áldozata az iskolában, amit próbál rejtegetni a szülei elől. A csúfokodás mellett fizikailag bántalmazzák is a diáktársai. Továbbá, az apjának nem sikerül munkahelyet találni Tokióban sem, amitől egyre romlik a mentális egészsége, és megpróbál a gyorsvonat elé ugrani. Nao édesanyja kénytelen munkahelyet keresni és kis fizetéséből eltartani a teljes családot. Ilyen körülmények között kezdi Nao írni a naplóját, amelynek elsődleges célja az, hogy bemutassa dédanyja, Jiko életét. Ugyanezzel az indokkal ragad tollat a lány, a legtöbb esetben inkább a mindennapjairól ír, illetve többször közli az olvasójával, hogy amint befejezte Jiko történetét, vagy megtöltötte a naplót, öngyilkos lesz.

Ruth elkezdi olvasni a naplót, amely az első oldalon megszólítja olvasóját, és arra biztatja, hogy tartson ki mellette. Az író a Naoéhoz hasonló feladattal küszködik. Míg Nao Jiko életéről szeretne beszámolni, Ruth évek óta egy memoáron dolgozik, amely az édesanyja utolsó éveit és az Alzheimer-kórral való küzdelmét örökítené meg. Viszont a szavak cserbenhagyják, és nem tud kilépni az írói blokkból. A napló afféle inspirációként hat

¹ A Dotkomlufi (angolul Dot-com Bubble) az internet 90-es évek végén végbemenő óriási piaci növekedését jelenti. A Dotkomlufi a túlértékelt cégek, az infláció, az újabb technológiák és más különböző okok miatt kipukkant. Sok céget eladtak, összevontak, rengeteg csődöt mondott. Ennek eredményeként számtalan IT-szektorban dolgozó ember elvesztette az azelőtt nagyon jól fizető állását, de új munkahelyet sem tudtak könnyen találni, mivel ez az iparág válságban volt.

Ruthra, egyre többet akar megtudni a lányról. Hogyan utazott át a napló a Csendes-óceánon? Ki vetette az óceánba olyan gondosan, hogy nem érte víz, és túlélte minden levél, naplóbejegyzés és még egy karóra is az utat? Él-e még Nao, vagy kivitelezte a tervét, és véget vetett az életének? Ruth az internethez fordul, hogy információt gyűjtsön a kislányról vagy családjá tagjairól, hiszen mindenkinek tudja a nevét. Férje, Oliver azt feltételezi, hogy a 2011-es tóhokui földrengés és cunami hulladékaival együtt érkezhetett Kanadába a kis csomag.

Ruth többféle keresést is megpróbál végezni a cunami áldozatai között, informatikusok és IT-szektorban dolgozók között, név szerint, névtelen hírekben stb., de semmi konkrétat nem talál, nem tudja igazolni, hogy mi történt Naóval. Az író elkezdi annotálni a naplót, amelyet az iskolás lány angolul ír, rengeteg japán kifejezéssel és szokással teletűzdelve. Ruth minden kifejezést részletesen elmagyaráz a lábjegyzetben. Például meghatároz olyan szavakat, mint a *hikikomori* (leginkább japán férfiakra használt szó, súlyos társadalmi elszigetelődést jelent), vagy hosszabb lábjegyzetekben ismerttet különböző japán történelmi vagy kulturális fogalmakat, mint a *new woman*, amelyet Japánban a tradicionális nemi szerepeket visszautasító, tanult, munkavállaló nőkre használtak az 1900-as évek elején.

Ruth munkája aprólékos és lassú, a róla szóló szövegrészeket vontatottak, olykor az olvasó a házaspár közti mindennapi beszélgetéseket követ, vagy egy szomszéd érkezéséről kap információkat. Ozeki ezzel a szegmentációs technikával megszakítja Nao történetét. Az olvasó kénytelen befogadni ezeket az elsőre irrelevánsnak tűnő részleteket, hiszen tudni szeretné a választ: él-e Nao, megtalálja-e Ruth valaha? A ruth-i ütem nem engedi, hogy az olvasó végigfusson a szövegen, és csak a történet megoldását keresse meg. A lábjegyzetek és a beékelt elmélkedések, internetes keresések, idézett cikkek, Oliver meglátásai mind arra biztatnak, hogy töltsünk több időt Naóval, és fogadjuk be az írásait minél mélyebben. Ruth annotációi, beszélgetései és keresései afféle kulturális és tudományos mankóként szolgálnak. Férje egy természetvédő művész, aki rengeteg érdekességet megoszt partra vetett rakományról, az óceánban kavargó hulladékról vagy egy japán hollóról, aki valamilyen módon (a naplóhoz hasonlóan) Kanadában kötött ki, de az ottani hollók nem fogadják be.

Nao „létlénynek” nevezi magát, a „time being” kifejezés a Dógen Zendzsi japán zen mester tanításaiból származik. Dógen összeköti a lét és az idő fogalmát, magyar fordításokban a tanítását a *létidő* szóval szokták összefoglalni. Röviden, a mester tanítása szerint a lét és az idő szorosan összekapcsolódik,

minden, ami létező, időben létezik. Ezért a jelen pillanat nagyon nagy fontosságú. A jelenben élni és arra maximálisan koncentrálni azt jelenti, hogy feltárhatjuk a létünk, tehát az univerzum titkait (vö. Dógen Zendzsi *Udzsi* című tanítása). Az angol cím többszörösen utal erre a buddhista tanításra. A japán kislány neve Nao, amit az angol „now” szóhoz hasonlóan kell kiejteni. Emellett a cím, „a tale for the time being” jelentése kétértelmű. Mese a létlénynek, aki elolvassa, vagy mese eddig az időig, a jelenig², ami a „for the time being” kifejezés szó szerintibb fordítása lenne.

Nao ismeri Dógen mester tanításait, és elmerül a buddhista filozófiában, amelyhez könnyen hozzáfér dédanyján keresztül. Mivel egyre inkább úgy látja, hogy az élete véges, foglalkoztatja az idő és az emlékéllítés. Ugyan visszavágyik Amerikába, hiányzik neki a Sunnyside-ben töltött gyerekkora, és nem találja a helyét Tokióban, mégis a japán kultúrában leli meg az önkifejezés módját. A naplóját azzal a szándékkal írja, hogy valaki egyszer elolvassa. Megpróbálja kitalálni, hogy milyen személy az, akihez beszél. „Te kíváncsi vagy rám. Én kíváncsi vagyok rád. Ki vagy és mit csinálsz? Egy New York-i metrón fogod a kapaszkodót, vagy Sunnyside-ben egy fürdőházban lazítasz? (...) Van-e cicád, és épp az öledben ül-e? Cédrus- és friss, édes levegő illatú a homlokod?” De hamar megállítja ezt a gondolatmenetet, mivel ő és az olvasója sosem fognak egy időben létezni, hogy megismerjék egymást.

Ruth lassú olvasása szándékos, és a Nao által felhasznált tanításra építkezik. Célja, hogy a Nao jelenét úgy őrizze meg, ahogy van, és ne siessen a történet végére. Az író az olvasó szerepébe jut, és tudatában van annak, hogy amint a napló végére ér, a Tokióban író kislány jelene megszűnik. Ruth olvasási folyamata nem csupán az elmében játszódik le, a napló tárgyi mivolta is fontossá válik. Az író olykor úgy érzi, hogy a napló meleg, majdnem élő a kezei között, az ujjai tapintják a betűket, amelyek kidomborodnak a lapon, figyelni Nao lila tollának a munkáját, és úgy gondolja, hogy meg tudja állapítani, mikor hagyja abba az írást, vagy mikor körmöl lelkesen, mennyire nyomja a papírhoz az írószert.

A buddhista filozófiát követve és a kulturális hovatartozás nehézségeit megértve olvassa Ruth Nao munkáját. A japán–amerikai író Amerikában nevelkedett, és hasonlóképpen a zen tanítást használja fel, hogy megőrizze a kapcsolatot a gyökereivel. A kanadai szigeten több ízben észreveszi, hogy milyen egyszerűen törlődik ki az Észak–Amerikába vándorló japánok kul-

² A „for the time being” kifejezés helyettesíthető azzal, hogy „for now”, ami szintén visszautal Nao nevére.

turális hagyatéka. Például a Cortes-szigeten elhelyezkedő Jap Ranch egy japán család tulajdona volt, de a második világháború ideje alatt kilakoltatták és internálótáborba helyezték őket. Jelenleg a tanya ironikus módon egy német nyugdíjas házaspár tulajdona. A Cortes-szigeten élők próbálják nem használni a Jap Ranch megnevezést, mivel nem tűnik illendőnek, de Ruth ragaszkodik hozzá, hogy megőrizze a kulturális és történelmi hagyatékát azoknak, akik korábban elvesztették a tanyát.

A posztkoloniális világban Ruth és Nao számára nem jelentős a nemzeti hovatartozás kérdése. Egyikük sem vágyik arra, hogy abban az országban asszimilálódjon, ahol éppen tartózkodik. Továbbá, mindkét író cserbenhagyta az amerikai álmot. A társadalmi felemelkedés, amit Amerika ígér, nem válik be, de elrántja őket nemzeti hovatartozásuktól. Így Nao és Ruth is a „nemzeti körön” kívül állnak. Ruth a tökéletes olvasója Naónak, és köztes szerepében (mint Nao olvasója és a mi írónk) létrehozza a kulturális transzfert, amely arra sarkall minket is, hogy befogadjuk a zen tanítást. Él-e Nao? Megtalálta Ruth? A napló nem ad erre választ, csak vége szakad. Ruth írói késztetése, hogy szép lezárást adjon a sztorinak, nem valósul meg. De, ahogy Jiko dédanya megjegyezte, a nemtudás is afféle intimitás.

Éltető Kamilla

A MAGÁNY ARCAI

MARIE NDIAYE: DÉLIVRANCE. IN UŐ: *TROIS PIÈCES*.
GALLIMARD, PÁRIZS, 2019.

Marie NDiaye *Délivrance* (Felszabadulás) című drámája 2019-ben jelent meg a Gallimard kiadónál a szerző két másik darabjával, a *Berlin mon garçon*-nal és a *Honneur à notre élue*-vel együtt, a *Trois pièces* (Három dráma) címet viselő kötetben.

A szerző Franciaországban, Pithiviers-ben született 1967-ben, és már egész fiatalon az írás foglalkoztatta. Első regénye tizenhét éves korában látott napvilágot, azóta folyamatosan ír regényeket és drámákat. Könyveiben a gyarmatosítás öröksége, a feketék és fehérek közötti viszony és a női sor-